

NINA LYKKE

NEI OG ATTER NEI

ROMAN

FORLAGET OKTOBER

2016

NINA LYKKE *Nei og atter nei*

© Forlaget Oktober AS, Oslo 2016

Omslag: Egil Haraldsen & Ellen Lindeberg | EXIL DESIGN

Satt med Sabon 11/14,5 pkt.

Papir: 80 g Munken Print Cream 1,8

Trykk og innbinding: ScandBook AB, 2016

Første opplag, 2016

ISBN 978-82-495-1592-9

www.oktober.no

Denne boken er produsert i henhold til miljøsertifisering ISO 14001

AV NINA LYKKE

Orgien, og andre fortellinger. Noveller, 2010

Opplosningstendenser. Roman, 2013

«Det är ett missnöje som jag skulle vilja karaktärisera som de stora förväntningarnas missnöje. Den fulla sysselsättningen och den sociala tryggheten och en år från år snabbt stigande standard har skapat en ny tillförsikt hos alla inför framtiden, men har också skapat en stigande otålighet över att det inte går fortare än det gör.»

*Fra statsminister Tage Erlanders remissdebatt
i riksdagen. Stockholm, januar 1956*

I

– HVA ER VITSEN med å slite og streve på skolen bare for å få seg en jobb og et hus og noen barn og så fortsette å slite helt til man dør, spurte Jonas da han var tretten.

– Hvorfor ikke bare bo i en campingvogn og leve på trygd, fortsatte han, og Ingrid greide ikke å finne et svar. For hvorfor ikke bo i en campingvogn, tenkte hun, hvorfor ikke leve på trygd, hvorfor ikke bare legge seg ned, hvorfor ikke bare gi opp. Dette var arven, her kom sykdommen hun hadde brakt med seg, dette ikke-livskraftige som hun kanskje hadde greid å bekjempe i seg selv, men se her, nå hadde det dukket opp i Jonas, og snart kom det til å dukke opp i Martin også, og de kom til å bli deprimerte og overvektige og spille dataspill døgnet rundt.

Heldigvis kom det ikke mer av dette slaget, men omtrent ett år senere sluttet begge sønnene å snakke. Fra den ene dagen til den andre gikk de fra å kvitre som småfugler til å stirre stumt ned i hver sin tallerken, og når foreldrene forsøkte å få dem med i praten rundt middagsbordet, kom det bare et og annet grynt ut av dem. Ingrid og Jan prøvde å holde en samtale gående seg imellom, men i nærvær av de tause, tyggende ansiktene var det vanskelig, og i tillegg var det som om de

hadde mistet evnen til å snakke med hverandre, etter alle årene med avbrytelser.

Etter hvert kom det lyd i de to sønnene, men det ble aldri som da de var små. Og det ville da også vært både merkelig og unormalt, tenkte Ingrid. Hun var tross alt fornøyd. Det kunne vært verre. Så lenge hun kunne huske, hadde hun fantasert om katastrofer, eller rettere sagt: Hvordan avverge dem. Da Ingrid var tre år gammel, tok moren hennes livet av seg. Ingrid kunne både gå og snakke på den tiden, det gikk opp for henne da faren fire år senere omsider greide å drikke seg ihjel. Hun var stor nok til at hun hadde kunnet åpne ytterdøren, banke på hos naboen og få dem til å ringe ambulansen, slik hun som syvåring kunne ha tatt trikken ned til Frognerparken og fått snudd den død-drukne faren over på ryggen, vekk fra den sølepytten han druknet i.

I stedet hadde hun ligget i sengen sin og sovet. Først neste morgen, lenge etter at de noenogtredve sovepillene hadde strømmet gjennom moren og på veien ødelagt alle organer og stoppet alle livsfunksjoner, hadde naboen hørt Ingrid skrike. Hun ble flyttet til besteforeldrene på Hovseter, og nå og da fikk de besøk av faren, som la seg på gjesterommet for å bli edru. Der lå han og ropte om små grå menn som skulle trekke ham ned til helvete og steke ham på spidd. Så ble han borte igjen. Han kom tilbake, han ble borte, og en morgen ble han funnet i Frognerparken, med ansiktet ned i en sølepytt. De få dagene han ennå levde, før han døde av kjemisk lungebetennelse etter å ha pustet inn sølevann, besøkte Ingrid og besteforeldrene ham på sykehuset. Da hun så

ham ligge der, koblet til ledninger og slanger, gikk det opp for Ingrid at hun kunne ha reddet ham. Denne lille tanken ble plantet i henne på Ullevål sykehus høsten 1972 mens den syv år gamle hjernen hennes befant seg på et stadium i utviklingen da den må ha vært spesielt klar for nye instruksjoner, for tanken vokste og grodde. Snart innså Ingrid at hun kunne ha reddet moren også, og gjennom årene strakte det seg utover tid og rom og fikk henne til å kjenne seg vagt ansvarlig for noe som hadde hendt på den andre siden av jordkloden, eller for den saks skyld under annen verdenskrig, i 1941, altså lenge før hun selv ble født, da morfaren ble sendt til Sachsenhausen. Hvis samtalen kom inn på annen verdenskrig eller noe som kunne tenkes å bevege seg videre til annen verdenskrig, forlot morfaren rommet. At morfaren reiste seg og gikk midt i en samtale, var for Ingrid like naturlig som at man ble våt når det regnet. Ingen stilte spørsmål ved denne oppførselen, men resten av familien mente at det gikk en rett linje fra bestefarens taushet til morens selvmord. Annen verdenskrig fortsatte innad i familiene, nedover slektsleddene, og Ingrid skulle fått advart morfaren før Gestapo fikk tak i ham, da ville ikke moren tatt livet av seg, og faren ville ikke ha trappet opp drikkingen.

Det gjaldt å være forberedt på det verste. Dette hadde festet seg i henne på et sted som ikke var mottagelig for hverken fornuft eller logikk, og heller ikke for hypnose eller psykoterapi, som hun også hadde forsøkt. Og slik foreldrene hadde omkommet mens hun lå i sengen sin, slik fortsatte mennesker å omkomme mens hun lå i sengen sin, og hver morgen kunne hun lese om katastrofer

og ulykker som hadde hendt i nattens løp og som hun ikke hadde løftet en finger for å forhindre.

Hvis hun gikk forbi et tomt galleri eller en tom restaurant, måtte Ingrid bekjempe trangen til å gå inn på galleriet og late som hun var interessert i det som hang på veggene, eller inn på restauranten og sette seg ned ved et bord. Mye krefter gikk med til å motstå disse impulsene, som gjerne ga seg ut for å være noe annet. Gikk hun forbi en tom kafé der en enslig kelner sto og så ut på fortauet, kunne hun finne alle mulige grunner til at hun måtte ha kaffe, selv om hun nettopp hadde drukket kaffe, bare for å gi seg selv tillatelse til å gå inn på den kafeen, få alt på rett kjøp, ordne opp. Ingenting ble bedre av at hun gikk inn et sted og glodde på noen bilder eller bestilte en kopp kaffe, hun var klar over det, og hvis noen insisterte på å åpne gallerier og kafeer i ødslige strøk, var det ikke hennes problem. Men her var det logikken og fornuften som snakket, og deres skravlete, liksom tynne stemmer hadde ingenting de skulle ha sagt mot den sterke trangen til likevel å gjøre det, som om hun med disse formålsløse handlingene matet et slags altomfattende vesen som sa: Gjør det, så lover jeg å lette litt på den enorme skylden din. Vesenet holdt aldri hva det lovet, og likevel lot hun seg friste, gang på gang.

Hvis noe hendte med de to sønnene, ville livet hennes være over. Da ville det være ute med henne, og alt ville ta slutt. Men hun ønsket ikke å tilbringe mer tid med dem enn nødvendig. Kom en av dem inn i et rom, merket hun hvordan pulsen økte, som om hun var en slags unnasluntrende ansatt i en bedrift der Jonas på

tyve og Martin på atten var de myndige sjefene. Ingrid visste alltid når de ville ha penger; da var ansiktene så åpne og vennlige, nesten som før i tiden. Først hadde dette gjort henne trist. Som et kjærlighetsforhold som har tatt slutt, tenkte hun når de trampet rundt i huset og smilte og så henne inn i øynene bare når de ville ha penger.

Kommer du til middag i dag? kunne hun spørre i en tekstmelding, og når svaret, hvis det kom noe svar, var: *nei*, med hverken stor forbokstav, forklaring eller unnskyldning, skrev hun tilbake: *Ok. Da setter jeg av en porsjon til deg :-)* For det skal ikke stå på meg, tenkte Ingrid idet hun trykket på *send*.

Ett år etter videregående bodde Jonas fortsatt hjemme, og mens han bestemte seg for hva han skulle studere, eller om han i det hele tatt skulle studere, jobbet han på Åpent Bakeri borte på Holtet og investerte alt han tjente i aksjer.

– Burde han ikke egentlig betale for seg her, sa Ingrid til Jan.

– Jo ... men vi trenger jo ikke pengene, hadde Jan svart. – Så det ville bare ha vært for prinsippets skyld. Og det blir jo meningsløst.

– Ja, kanskje det, hadde Ingrid svart. – Men hvis han må betale for seg, blir det mindre attraktivt for ham å bo her.

– Han flytter tidsnok ut. Jeg synes det er hyggelig at han bor her fremdeles, at vi kan sitte og se på tv sammen og spise sushi. Tenk at han vil sitte sammen med oss og spise sushi og drikke hvitvin på fredagskveldene, det tror jeg ikke det er mange tyveåringer som gjør.

– Jo, det er det mange tyveåringer som gjør. På jobben snakker de om dette nye fenomenet, at de voksne barna gjerne sitter sammen med foreldrene og ser på tv i stedet for å gå ut i helgene. Men det blir dyrt å kjøpe sushi og hvitvin til fire i stedet for til to. Voksne mennesker er mye dyrere i drift enn barn. Det blir som å bo i kollektiv, bare at det er du som betaler for alle. Og rydder og vasker etter dem også.

Ingrid visste at den eneste grunnen til at guttene satt sammen med dem på fredagskveldene, var gratis vin og sushi, samt at Ingrid og Jan, bæret over at guttene i det hele tatt ville sitte der, lot dem bestemme hva de skulle se på tv, og slik endte disse fredagskveldene med filmer og serier som fikk Ingrid til å sette seg på kjøkkenet og lese nettavisene på mobilen i stedet, mens pistolskudd og skrik gjallet gjennom huset.

– De flytter tidsnok ut, sa Jan.

Ingrid hadde ofte angret på at hun fikk barn. Alt som kunne skje med dem, alt som truet, det var en ny avgrunn som hadde åpnet seg den dagen Jonas ble født, og som ikke kom til å lukke seg igjen før hun selv var borte. Jonas' lille spedbarnskropp hadde gitt de gamle katastrofefantasiene helt nye krefter, og derfor visste Ingrid at hverken hun eller Jan noensinne ville orke å kaste ut sønnene, tvinge dem til å stå på egne bein. De ville ikke engang greie å be dem pent om å flytte. For hva hvis noe hendte. Om de nå tvang Jonas til å finne seg et sted å bo, forsørge seg selv ved hjelp av jobb eller studielån, og han for eksempel falt ned fra en veranda under et nachspiel og ble lam, eller ble slått i hjel i en

taxikø, eller drakk seg fra sans og samling og sovnet i en snøfonn og frøs ihjel, og ingen la merke til det fordi han ikke lenger bodde et sted der noen satt oppe og ventet, slik Ingrid om ikke bokstavelig talt satt oppe, så i hvert fall lå våken til han var hjemme igjen.

Ingrid husket ettermiddagene i sin egen oppvekst da besteforeldrene forlangte ro i leiligheten fordi de skulle sove middag. Det var umulig å se for seg at hun og Jan på noe tidspunkt i guttenes oppvekst skulle lagt seg på sofaen etter middag og forlangt stillhet i huset. Etter middag var det mas og skrål for å komme seg ut av døren med alt sportsutstyret, sette seg i en kald bil og kjøre til en opplyst slette eller stadion, der man sto og hutret fordi det var akkurat så langt unna at man ikke ville rekke hjem igjen før man likevel ville måtte dra tilbake for å hente, og så videre.

Nå innså hun at dette slitet hadde vært forgjeves. Ikke for henne og Jan, kanskje, i og med at de opplevde tilfredsstillelsen i å gjøre sin plikt ifølge tidsånden. Men for guttene så det ikke ut til å ha gjort noen forskjell. De var hverken spesielt flinke på skolen eller spesielt omgjengelige eller snille, alt ved dem var gjennomsnittlig og alminnelig, og hvis Ingrid skulle karakterisere dem på noen måte, ville hun sagt at de var *flinke til å ta vare på seg selv*. Men var det ikke nettopp det hun og Jan hadde oppdratt dem til: å ta vare på seg selv, så det ikke skulle hende dem noe?

I fremtiden kunne hun se guttene komme på besøk på pleiehjemmet, hun så dem i middelaldrende utgaver, med tenåringer og kone på slep, det ville være en søndag, den ene søndagen i måneden, og de ville ikke ta av

seg ytterklærne, men sette seg ned ved stolen hennes i oppholdsrommet. Med hodet lent til siden ville Ingrid sitte der og halvsove, rundt halsen ville hun kanskje ennå ha en smekke som pleierne ikke hadde hatt tid til å fjerne, med flekker av størket middagsmat. Ved siden av henne ville de middelaldrende sønnene sitte, med ytterklærne på, og stirre ut i luften, eller ned i mobilen eller hva slags utstyr som på den tiden ville være det vanlige, det som alle hadde, mens konene deres ville forsøke å konversere, kanskje ville de spørre hva Ingrid hadde fått til dessert, i en skøyeraktig tone ville de spørre om dette, som om Ingrid var et uskikkelig barn som bare ville ha dessert og andre søtsaker. Tenåringene ville stønne med jevne mellomrom, og etter en halv time ville de gå, og så ville det være en måned til neste gang.

De ville ikke gruble og bekymre seg, slik Ingrid hadde grublet og bekymret seg over sine foreldre og besteforeldre, og Ingrid så det paradoksale i dette fenomenet, som hun kunne iaktta både i sin egen familie og ellers i samfunnet: De foreldrene som sviktet, fikk ofte en helt annen interesse og omsorg fra barna enn de foreldrene som hadde gjort sin såkalte plikt. Ikke sjelden var det slik at barna til en alkoholisert mor tok seg av husholdningen, forvandlet seg til en voksen, gjemte flasker og kledde på moren før foreldremøter så ikke barnevernet skulle kobles inn. Alt etter hvordan man regnet, kunne det senere gå bra eller dårlig for disse sønnene og døtrene, men felles for dem alle var at foreldrene var midtpunktet i livet deres: De alkoholiserte eller narkomane foreldrene var en svart sol som barna kretset hvileløst rundt, en gåte de aldri ga opp

å forsøke å løse. Ingrid hadde sett dokumentarer om slike barn, spesielt hadde ansiktet til en sønn festet seg på netthinnen, det åpne og håpefulle ansiktet idet han besøkte sin alkoholiserste mor i hennes trygdeleilighet. Moren åpnet døren langt om lenge, hun gikk på krykker, sønnen ga henne en klem, spurte hvordan det gikk: Hvordan går det mamma, hvordan har du det, spiser du ordentlig, mens moren mumlet til svar og humpet innover i leiligheten. Sønnen gikk etter, men før han gikk, snudde han seg til kameraet og sa: Jeg tror hun har en ganske bra dag i dag.

Dette hadde Ingrid kommet frem til: Foreldre er viktige, men slik luft og vann er viktig: noe man legger merke til først når det forsvinner eller blir giftig. Slik er foreldre også, tenkte Ingrid: noe som først blir lagt merke til – eller får noen effekt, og da alltid negativ – idet de blir borte, eller er giftige, skadelige, eller når de tar livet av seg, blir alkoholikere, narkomane, kriminelle. Med andre ord: Du kan, som forelder, ikke gjøre barna bedre *enn de uansett ville blitt*, men du kan, på den annen side, ødelegge dem.

Hadde Ingrid kommet frem til denne innsikten før, kunne den spart henne for mye strev. For hun og Jan hadde som sagt fulgt tidsånden i oppdragelsen av sine barn, de hadde gitt dem en barndom med kjærlighets-erklæringer og fysisk kontakt, familiefrokoster, heiing under fotballkamper, bursdagsfeiringer, sunne matpakker fra hele kostholdspyramiden, høytlesing, oppmerksomhet – et lyttende øre til fantasier og drømmer, tålmodige svar på alle spørsmål. Minst en halv time hos hver av guttene hadde de sittet, hun og Jan, hver eneste

kveld gjennom et tiår, annenhver kveld hos annenhver gutt. De hadde laget mat fra bunnen av, tatt dem med til legen for hver minste ting, de hadde trøstet og klappet og fulgt og kjørt og hentet. De hadde møtt opp til alt av konferansetimer, foreldremøter og dugnader, de hadde latt begge guttene begynne i korpset til tross for at ingen av dem var spesielt interessert i musikk og bare ble med på grunn av reisene, som ble finansiert av loppemarked to ganger i året, noe som krevde at Ingrid og Jan brukte fire–fem ettermiddager og kvelder hver høst og vår på å kjøre rundt i byen og hente møbler, gardiner, leker, klær, nips og elektriske apparater for deretter å bruke en helg på å selge de samme tingene, alt sammen for at guttene skulle lære å spille skjelvende, hjelpeløse versjoner av «Yesterday» og «Just a gigolo» på henholdsvis trompet og saksofon.

Hvorfor, tenkte Ingrid når hun våknet hver natt i halv to-tiden og sjelden fikk sove igjen før langt utpå morgenkysten. Våken nok til å gruble, men for trett til alt annet lå hun der mens natten ble opplyst og tom, uten gjemmeder, og på denne tiden trengte ett bestemt minne seg på. I mange år hadde hun og Jan kjørt guttene opp til fotballbanen på Ekeberg, og ikke bare kjørt *dem* opp dit, men syklene deres også, og som om ikke dette var nok; Ingrid knep igjen øynene for å verge seg mot det klare og tydelige minnet om henne selv som bærer guttenes sykler inn i bilen, en Volkswagen Caravelle, mens guttene sitter i bilen og stirrer ned i telefonene sine. Der går hun, svett og utkjørt og middelaldrende, og løfter syklene deres inn i Caravellen, mens det sitter to store hann-mennesker i bilen og *venter på at hun skal bli ferdig*.

De to hann-menneskene hun hadde frembrakt, var nå høyere enn henne, de raget over henne, men de var ute av stand til å tørke seg selv i baken. Underbuksene deres hadde striper av avføring som Ingrid sprayet med flekkfjerner og kokte i vaskemaskinen. Hun skiftet med andre ord bleie på dem ennå. De kunne snakke for seg og argumentere, de kunne følge med på den lille aksjeporteføljen sin – for nå hadde Martin fått seg jobb på Åpent Bakeri og begynt å investere, han også – men det var umulig å se dem for seg møte virkelige utfordringer, utholde kjedsomhet, utholde smerte.

Ingrid skulle ønske det fremdeles var tvungen verneplikt. Men bare med en del av seg ønsket hun dette. Den andre delen ville passe på dem, ville ikke sende dem i noen eventuell krig. Selvfølgelig ikke. Og likevel. En søndagsmorgen kunne det ligge en forkullet pizza i ovnen, som fremdeles sto på, mens Martin lå på gulvet på badet og snorksov, fremdeles full. Hver ettermiddag kom Ingrid hjem til et kjøkken som var rotete og skit-tent, samme hvor rent og ryddig hun hadde forlatt det, og om nettene lå hun våken og kranget og argumenterte seg gjennom dialoger, telefonsamtaler og e-poster som aldri kom til å utspille seg eller bli tatt eller sendt i virkeligheten. Dette var hun i stand til, men hun var ikke i stand til å få guttene til å tørke seg ordentlig i ræva eller vaske sine egne underbukser eller rydde opp etter seg på kjøkkenet eller bare føre en vanlig samtale med sine foreldre som ikke dreide seg om penger eller tjenester.

Ingrid ville skru tiden tilbake og gjøre alt annerledes. Men løpet var kjørt, sønnene var store, de var

formet, de var vant til at alt ble gjort for dem i kjærlighetens navn. Hun dagdrømte om at de begge flyttet til Australia, samtidig som hun ville ha en garanti for at de var hundre prosent trygge der borte i Australia. Hun drømte om at de skulle være små igjen og at hun skulle stake ut en annen kurs. Hvilken kurs visste hun ikke, og Ingrid så for seg at hun skulle gå rundt, stadig mer krumbøyd, og spraye flekkfjerner på underbukser til hun falt om.

Fra besteforeldrenes trange og mørke leilighet på Hovseter hadde Ingrid fått komme inn i Jans solide, tradisjonsrike familie i det store huset i Solveien. Nederst i hagen til dette huset, inntil veien, hadde hun og Jan bygget sitt eget hus, som var en moderne utgave av det gamle huset, med samme brunbeisede farge og samme blå vinduskarmer.

Om sommeren pleide Ingrid og Jan – og guttene da de var yngre – å sitte under det gamle pæretreet sammen med Ulla og Jørgen, foreldrene til Jan, og spise vafler med hjemmelaget pæresyltetøy og drikke kaffe fra Ullas gamle og velbrukte Rörstrand-porselen. Ettermiddags-solen lyste flekkete ned på dem gjennom løvverket, det avskallede smijernsbordet de satt ved var det samme som Jan hadde sittet ved da han var liten, og som hans far, og hans far igjen, hadde sittet ved. Dette kunne man se på gamle svart-hvitt-bilder i Jørgens familiealbum, for eiendommen hadde vært i Jans familie i over hundre år. Slegt skal følge slekters gang, tenkte Ingrid og så på de mørkt lilla syrinbuskene som sto på hver side av trappen opp til huset, over hundre år gamle de også.